

A magyar rózsanemesítő

Találkozás a Magyar Örökség-díjas Márk Gergellyel

Nagy ajándék volt számomra az a pár óra, melyet Márk Gergely és felesége társaságában tölthettem. A hivatásszeretet, a haza és a szűkebb pátria, Erdély iránti hűség és áldozatvállalás, az egymás iránti szeretet és tisztelet, ma már – sajnos – ritkaság számba menő értékek. Ez jellemzi a rózsák szerelmét.

Sokszor megcsodáltam Budatétényben Rózsakertje pompáját, gazdagságát, később szomorúan láttam a pusztulását is: alig maradt valami a sok munkával, áldozattal megteremtett, híres Rózsakertből, mely oly sok látogatót örvendeztetett meg szépségével. Most itt ülök szembe azzal az emberrel, aki mindezt megálmodta, szívós munkával megvalósította, hogy aztán az egészséget elveszítse, s mindent újra kezdjen.

– *Adódik a kérdés: hogyan is kezdődött a rózsákkal való kapcsolata?*

– Kicsit messziről kell kezdenem – válaszolja mosolyogva ősz hajú vendéglátóm. Magyarregebben születtem, s a Maros parton volt földje a szüleimnek. Mivel tovább tanulásra nem volt lehetőségem, gondolták, tanuljam ki a kertész szakmát, annak legalább hasznát veszik. Így kerültem Marosvásárhelyre kertészinasnak. Ez a város híres volt a szép parkjairól, virág szeretetéről, a Fő-tér csodálatos rózsáiról. Amikor 1940-ben Észak-Erdély felszabadult, átjöttem Bajára, a kertészképzőbe tanulni, majd Budapesten érettségiztem. 1944-ben bevonultam katonának, Dániában angol hadifogságba kerültem. 1946 őszén – hazatérésem után – beiratkoztam az Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaság-tudományi Karára.

– Tudja, milyen áron végezte el az egyetemet? – szól közbe a felesége, a valamikori évfolyamtárs, akivel 59 éve házasok. – Éjszakai műszakban rakodómunkás volt a TÜKER vállalatnál. Négy éven keresztül minden második éjszakát a Déli pályaudvaron töltött mint vagonkirakó és reggel jött az egyetemre.

– A szüleim Magyarregebben maradtak – veszi vissza a szót Márk Gergely –, tanulni akartam, el kellett tartsam magam; egyébként is fiatalon még sokat kibír az ember. A feleségemet az egyetemen ismerem meg, nagyon sokat segített nekem. 1950-ben végeztem és az akkor megalakuló Kertészeti Kutató Intézetbe kerültem, a disznóvény osztályra. Azzal a feladattal bíztak meg, hogy hozzak létre egy rózsagyűjteményt. Az első rózsakiállítás 1959-ben rendeztem, nagy közönség sikert aratott. A következő évben már előre érdeklődtek az emberek, mikor lesz újra kiállítás.

1960-ban az akkori politikai vezetők is meglátogatták a kiállítást és Kádár Jánosnak nagyon megtetszett. „Most itt az alkalom”- gondoltam, hogy előhozakodjak a tervemmel (akkorra már összegyűjtöttem a hazánkban előforduló rózsafajtákat). „Szeretnék egy rózsakertet létrehozni” – mondtam Kádárnak. „Csináljon egy rövid tervezetet és küldje be nekem” – válaszolta. Sok ellenséget szereztem akkor, mert hiába próbálták megakadályozni, Kádár személyes utasítására létrehozhattuk a 2700 rózsafajtából álló rozáriumot. Négy év alatt épült meg magyar és külföldi fajtákból. Ilyen ellentmondásos személyiség volt Kádár János, aki 1956-ban rettenetes dolgokat művelt, ugyanakkor neki köszönhetem a Rózsakertet. A kert kísérleti jellege abban mutatkozott meg, hogy itt értékeltük a fajtákat, itt választottuk ki a nemesítéshez szükséges szülőpárokat és végeztük el a keresztezéseket új fajták előállításához. A nemesítési munka a kert építésével párhuzamosan folyt, 1981-ig csaknem 125 fajtát állítottunk elő.

– *A kiállítások sikerévé hatására újra divatba jöttek a rózsák. Milyen magyar hagyományai voltak a rózsatermesztésnek és -nemesítésnek?*

– Árpád-házi szent Erzsébet legendája is a rózsához kötődik. Amikor felelősségre akarták vonni jótekönyködése miatt, kötényében rózsává változott a szegényeknek vitt kenyér. Ennek emlékére a Magyar Katolikus Püspöki Kar „Szent Erzsébet rózsája” elnevezéssel díjat alapított a karitatív munkát végzők jutalmazására, amit Erzsébet naphoz közel eső vasárnapon adnak át egy ünnepség keretében. A díj mellé mindenki három tő – „Árpád-házi Szent Erzsébet emléke” nevű rózsát kap a nemesítőtől, vagyis tőlem.

A rózsának komoly történelmi múltja van már az ókortól kezdve, de most csak a magyar vonatkozásokból említek. A magyar főurak kastélyaik építései kertészeket is hoztak külföldről, akik a kastély körüli parkosítást végezték. Ezek magukkal hozták a nyugati világ kert- és rózsza kultuszát, ezért a magyar főurak világviszonylatban is pompás parkokat építettek. Erre utalnak a XV. századi feljegyzések. Mátyás királyunk kertjei Európa-szerte híresek voltak. A budai királyi palota kertjének átépítése Mária Terézia nevéhez fűződik, aki Grassalkovich közreműködésével 300 rózsafajtát telepíttetett be. A magyar rózsánemesítés legkiemelkedőbb úttörője azonban Geschwind Rudolf korponai erdőmester volt. Az 1800-as évek végén állítólag 700 új fajtát állított elő, s nemesítési munkája világviszonylatban is élenjáró volt. Sikertült 32 fajtáját begyűjteni a jelenleg Szlovákiához tartozó Zólyomból, amelynek környékén volt munkásságának színhelye. Vele majdnem azonos időben Mühle Árpád temesvári kertész is foglalkozott rózsánemesítéssel. A századforduló idején nemesítéséről beszámoló irodalmi tevékenysége felülmúlta a nyugat-európai országok kertészeinek munkásságát. A magyar rózsakultusz fénykora az 1800-as évek végére és az 1900-as évek elejére tehető, amikor rendszeresen megjelent a „Rózsza Újság” is. Az első világháború súlyos veszteségei ezen a területen is nagy visszaesést jelentettek. Csak az 1930-as évek elején kezdődött egy kis fellendülés, melyben élenjárt Schrikker Sándor faiskolája, Feke-te Antal és Réthy József rózsafa-iskolája. A rózsza-termesztésben Mühle Árpád és Gillemot Vilmos munkássága emelkedik ki. A rózsák igazi divatja a két világháború között alakult ki, a jobb módú polgárság kertjében terjedt el tömegesen.

A nemesítési munka az újonnan létesült Kertészeti Kutató Intézetben indult meg, az 1950-es évek elején. Amikor megkezdtem a kutatómunkát, kb 1200 rózsafajtát találtam.

– *Kérem, meséljen nemesítési munkájáról, amelyben nemcsak itthon, hanem külföldön is komoly eredményeket ért el. Olvastam, hogy első, államilag elismert rózsafajtája a Budatétény volt, ami 1967-ben állami elismerést kapott, ezt még további 22 követte.*

– Nyugdíjazásomig 160 törzskönyvezett és 24 államilag elismert fajtát nemesítettem. Történelmi személyiségekről, városokról neveztem el őket. van Szent Margit, Szent István, Szent Imre, Buda, Kolozsvár, Szabadka, de Szabó Dezsőről elnevezett is, aki a kedvenc író. Hála Istennek, a közönség megkedvelte a magyar rózsafajtákat, s ez számomra nagy öröm.

Minden rózsza a kedvencem, mégis kiemelném az „Árpád-házi Szent Erzsébet” rózsámat. 2000-ben, a kereszténység és Róma alapításának kétezredik évfordulója tiszteletére nemzetközi rózsaversenyt rendeztek. Őt kategóriában összesen 8 fajtával lehetett részt venni. Az anyagot 1998 őszén kellett kiküldeni Rómába. Ezen a versenyen a világ összes rózsanevelője részt vett. Fajtáimmal ekkor jutottam ki először külföldi versenyre. A park- és futórózsza kategóriában „Árpád-házi Szent Erzsébet emléke” nevű rózsám első lett, aranyéremmel tüntették ki.

– *A római elismerés mellett említük meg, hogy nagyon sok külföldi kiállításon vett részt és minden alkalommal a díjazottak között volt. Sőt, a könyvei közül az első, a „Rózsa”, 1964-ben Párizsban – egy nemzetközi szakkönyvkiállításon – mint a legjobb külföldi munka, ezüstérmet nyert. A Hungaricumok sorozatban megjelent „Magyar rózsák könyve” pedig szellemi és vizuális élményt nyújt olvasmányos szakmai írásaival, csodálatos fotóival – ez a könyv feleségével közös munkájuk. Tudom, hogy a nemesítést nem hagyta abba, de mi lett a sorsa a gyönyörű Rózsakertnek?*

– 1981-es nyugdíjazásom után ezért nem mentem vissza többet a Kutató Intézetbe. A Horn-kormány idején eladták és megsemmisítették a 1/3 részét! A valamikor 6 hektáros bemutatókert mára alig 2 hektár nagyságúvá zsugorodott. 1950 és 1980 között ezt volt Európa legnagyobb rózsagyűjteménye. Az évről-évre megrendezett rózsakiállítások, az ott folytatott nemesítő- és kutatómunka emelte az Intézet tekintélyét is. Volt olyan évünk, amikor 60 ezer látogató fordult meg nálunk. Eljövetelemmel az Intézet akkori vezetése a rózsanevelést is megszüntette, pedig lett volna olyan kutató, aki folytassa.

– *Hála Istennek, Márk Gergelyt nem olyan fából faragták, aki könnyen feladja. 30 év után – saját erőből – mindent újra kezdett...*

– Vettünk egy telket Törökbálint határában és ott folytattam a rózsanevelést. Olyan magyar fajtákat állítottam elő, amelyek felveszik a versenyt a külföldi fajtákkal. 1994-ben mutatkoztam be új rózsáimmal. Azóta újabb 463 fajtát nemesítettem, ebből 164 kapott állami elismerést. Jelenleg mintegy 120 fajtajelöltem van megfigyelés alatt. A feleségem 1983-ban ment nyugdíjba a Növényvédelmi Kutató Intézetből, és azóta ő is a rózsákkal foglalkozik. Hozzánk társult még a sógornóm is, s a mai napig minden reggel kimegyünk a rózsakertbe dolgozni. Aggódunk, mi lesz a sorsa ennek a világon egyedülálló gyűjteménynek, hungarikumnak, ha mi már nem tudjuk gondozni. Remélem, az Isten élte még, és a továbbiakban is tudok valami kis nemzetközi elismerést kiharcolni nemzetemnek a nemesítési munkámmal.

Zika Klára

2008-ban Márk Gergely megkapta az Magyar Örökség-díjat is életművéért, s ezzel nemesített rózsái a Magyar Örökség részévé váltak.

Honismereti munka Pápán

Mai értelemben vett honismereti tevékenység városunkban csupán az utolsó évtizedekben folyt, de helytörténeti tanulmányok már a tizenkilencedik század végén, a huszadik század elején is születtek. Ez az időszak a civil közösségek virágzásának kora volt. Ekkor közel száz egyesület működött a városban. Közülük a legnagyobb tekintéllyel a közművelődési irányultságú közösségek bírtak, ők rendelkeztek a legnagyobb taglétszámmal. Ilyennek tekintették akkoriban a *Jókai Kör*t is, amely 1893-ban jött létre, s munkájában kezdettől szerepet kapott a honismeret is. A kör elsőként a Pápa melletti lhásznál 1849-ben vívott csata történetét jelentette meg könyv alakjában. Szerzője *Kiss Ernő*, a Református Kollégium tekintélyes történelemtanára volt. A millenium évében az egyesület szép emlékművet állíttatott a szabad-

ságharc Pápa melletti útközetének emlékére. Különlegesen nagy vállalkozásra került sor 1905-ben, amikor a jeles kultúrközösség a város felkérésére elkészítette a *Pápa város egyetemes leírása* című nagyszabású monográfiát. Ez mindmáig alapvető forrásmunka mindazok számára, akik Pápa történetével kívánnak foglalkozni¹.

A XX. század első felében lelkes helytörténészek egymástól elszigetelten foglalkoztak honismereti témákkal. Közülük a legtekintélyesebb *Jankó László*, az Állami Tanítóképző Intézet történelemtanára volt, aki ásatásokat is végzett a város területén. Ezek szakszerűségéről hivatásos régészek is elismeréssel nyilatkoztak².

Két lelkes honismereti munkás, *Horváth Elek* újságíró és *dr. Tóth Endre* teológiai tanár 1936-ban remek összegzést készített Pápa történetéről, műemlékeiről és a környék nevezetességeiről *Pápa megyei város múltja, jelene és környéke* címmel. Ebben az időszakban még *dr. Bognár Imre Ede*, *dr. Kovács Eszter* és *Kiss István* is készített terjedelmes és értékes tanulmányt a városról. Iskolatörténetek is születtek ekkoriban, ezek közül kiemelkedtek a Református Kollégiumról és a Bencés Gimnáziumról született írások³. *Molnár István* hitoktató remek újságcikkében világította meg a várostörténet egy-egy eseményét, kérdését.

1945 után jó ideig egymástól függetlenül, irányítás nélkül foglalkoztak elkötelezett emberek honismerettel. Érdemes közülük néhány nevet megemlíteni: *Nádasdy Lajos* és *Kövy Zsolt* református lelkész, *Exner István* iskolaigazgató, *Takács Pál* igazgató, *dr. Tungli Gyula* tanár, *Somfai Jánosné* tanárnő, *dr. Mithay Sándor* múzeumigazgató, *dr. Tóth Dezső* könyvtáros, *Rácz István* és mások⁴. A helytörténettel foglalkozók komolyabb összefogására az 1960-as években került sor, amikor megérett egy Pápa címmel kiadásra kerülő útikalauz terve. A költségeket a Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala, a szervezést a Városi Tanács vállalta. A kiszemelt nyolc szerző közül hat pedagógus volt: *Csapó Gyula*, *Huszár János*, *Jászay József*, *Mátyus Ferenc*, *dr. Szakál Sándor*, *Tóth Sándor*. Kezden: *Boksay György* és *Várnagy Mihály* idegenforgalmi szakemberek. A könyvet a kiváló Balaton-szakértő, *Zákonyi Ferenc* lektorálta. A tanulmányok rövidesen elkészültek, megkapta őket a kijelölt szerkesztő, aki életében először járt Pápan. Ő a kéziratokat jelentősen átalakította, így több komoly tévedés került bele a megjelenő könyvbe. Még az egyik szerző neve is helytelenül szerepelt a kiadványban. (*Jászay József*ből *Juhász József* lett.) A legsúlyosabb „tévedés” a következő volt: „... 1918. október 31-ét követően ... forradalmi hangulat uralkodott Pápan ... Még az őszön véres események színtere lett a város. A szocialista haladás ellenségei megtámadták a Munkásotthon. Az összeütközésnek három halottja lett.”

A valóságban a vérengzésre nem 1918-ban, hanem 1919. március 15-én került sor, de nem a Munkásotthonban, hanem a Felsővárosi Katolikus Olvasóköri. Nem a haladás ellenségei támadtak, hanem a felfegyverzett kommunista nemzetőrök, akik három fegyvertelen fiatalot megöltek, kettőt pedig megsebesítettek⁵.

1969-ben Tanácsköztársaság Pápan címmel született pártirányítással egy dokumentumgyűjtemény, részben honismerettel foglalkozó pedagógusok bevonásával. A 450 oldalas, 60 példányban sokszorosított kiadvány fő célja a Tanácsköztársaság eseményeinek megszerkesztése, pozitív formában történő bemutatása volt⁶.

Ezután a Hazafias Népfront létrejötte után időnként egy-egy kiváló honismereti szakember érkezett a városba (*Kanyar József*, *Töltési Imre*, *Végh József* stb.). Az ő előadásai színesek, érdekesek, hangulatosak voltak. A találkozók a Népfront helyi képviselője szervezte, főként a városi és járási iskolákba küldve a meghívókat. A hallgatóság ennek megfelelően főként pedagógusokból állt⁷.

1964-től mindmáig hagyomány a Döbrönte Várúnnepség. Ez az első időkben kétnapos volt. Az első napon megyei honismereti tanácskozással került sor, melyen szép számmal szerepeltek a pápaiak. A második napon kulturális műsor, zenés program, lovasbemutató szórakoztatta a középkori vár romjai mellett a megjelenteket. A tanácskozások megszervezésében nagy szerepe volt *Rácz Istvánnak*, a Pápai Járási Hivatal elnökhelyettesének. 1983-tól a honismereti program elmaradt, a vigalom megmaradt⁸.

¹ A Pápai Jókai Kör emlékkönyve 1893–1993. Szerkesztő: *Huszár János*.

² *Dr. Mithay Sándor* múzeumigazgató emlékezése.

³ *Szalai Antal* helytörténész szóbeli közlése

⁴ *Dr. Tungli Gyula*: A Veszprém megyei honismereti mozgalom négy évtizede. (Kézirat)

⁵ Pápa útikalauz. A Veszprém Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának kiadványa.

⁶ A Tanácsköztársaság Pápan című kézirat a Jókai Mór Városi Könyvtár honismereti gyűjteményében.

⁷ A szerző, *Huszár János* személyes emlékei.

⁸ *Dr. Tungli Gyula*: A Veszprém megyei honismereti mozgalom négy évtizede. (Kézirat)

Pápán több iskolában működött, s működik mindmáig honismereti szakkör. A legeredményesebbnek ezek közül a Türr István Gimnázium diákközössége bizonyult. Ennek vezetője *dr. Tungli Gyula* tanár volt. Ők gyakorlati munkát is végeztek, miután bekapcsolódtak a város és a járás területén folyó földrajzinév-gyűjtésbe. Munkásságuk elismeréseként 1970-ben a II. Országos Diák Honismereti Konferenciát Pápán rendezték meg. Ezen sikerrel szerepeltek a pápai középiskolások.

Sokáig gátolta a terjedelmesebb helytörténeti, honismereti munkák megszületését az a tény, hogy csak egészen kivételes esetben volt mód megjelentetésükre. Nagy lépést jelentett 1972-ben a Veszprém megyei honismereti tanulmányok című sorozat megindítása. Ezt a Hazafias Népfront és a TIT megyei bizottsága gondozta. 1991-től a kiadást a Megyei Honismereti Egyesület vállalta a Megyei Önkormányzat támogatásával. Ezekben szép számmal jelentek meg a pápai honismereti kutatók dolgozatai.

Rendszeresen került sor honismereti foglalkozásokra a Városthörténeti Kör megalakulásától. 1981-től kezdődően a Pedagógus Művelődési Házban. Az új közösséget, amelynek vezetője *Huszár János* szakfelügyelő lett, messzemenően támogatta az intézmény igazgatója, *Borbély Lajos* művész-tanár. Rendszeres foglalkozásokra minden hónapban egyszer kerül sor. Az időszzerű kérdések megbeszélése, megvitatása mellett minden alkalommal elhangzik egy-egy előadás. Városnézés, templomlátogatás, temetői séta, kirándulás alkalmasszerűen történik előzetes megbeszélés alapján. Ezek közül különösen emlékezetes volt az ismerkedés Pápán a bázisrepülőtérről. Veszprémben a Megyei Levéltárral és az Érseki Levéltárral.

Fejlődést jelentett, amikor 1986-ban *Borbély Lajos* igazgató a Pedagógus Művelődési Házban a diákok számára megszervezte a Szűkebb pátriánk honismereti tanfolyamot tizenhat előadással. Ezt a következő évben *Huszár János* vette át és vezette közel két évtizeden keresztül. Az utolsó években a tanfolyamot ismét *Borbély Lajos* szervezi. Fenntartásáról jelenleg az országos hírnévnek örvendő *Jókai Művelődési Központ* gondoskodik mintaszerűen. A Városthörténeti Honismereti Kör évek óta ugyanennek a művelődési intézménynek a pártfogását élvezi.⁹

A Pápai Ipartestület, amely a céhrendszer megszűnése után, 1886-ban jött létre, 1996-ban ünnepelte meg fennállásának 110. évfordulóját. Míután sem az ötvenedik, sem a századik évfordulón nem született összefoglaló mű a közösség történetéről, a vezetőség felkérte *Huszár Jánost* egy emlékkönyv megszerkesztésére. A feladatot munkatársai segítségével sikerült megvalósítani. Közben összekovácsolódott az Ipartörténeti Honismereti Kör, amely az Ipartestület székházának emeletén kezdte meg működését, abban a helyiségben, amelyben tárlókban őrzik a pápai iparosoktól összegyűjtött emléktárgyakat és szerszámokat.¹⁰

1996 őszén a Városthörténeti Honismereti Kör tagsága nagyszabású tanácskozássra mozgósította a honismereti munkásokat és szimpatizánsokat. A jó hangulatú gyűlésen, amit *Huszár János* vezetett, a megjelentek a honismereti munka kiszélesítése mellett szálltak síkra. Az Ipartörténeti Honismereti Kör létrehozását őszinte örömmel vették tudomásul, s határozatot hoztak egy iskolatörténeti kör megszervezésére, amelynek a működtetését a Pedagógus Művelődési Ház vállalta. Felvetődött egy intézménytörténeti kör létrehozásának a gondolata is, de ezt többségi határozattal későbbre halasztották.

A nagy lendülettel induló négy honismereti közösségből egyik nem bizonyult hosszú életűnek: az Iskolatörténeti Honismereti Kör két év után megszűnt. A másik három azonban rokonszenvtől övezve működik. Napjainkra a Városthörténeti Kör több mint negyedszázados, a Szűkebb Pátriánk tanfolyam két évtizedre tekinthet vissza, az Ipartörténeti Kör pedig az elmúlt év végén lépte át a második évtized küszöbét.

Szép számmal vannak a városban olyan helytörténészek, akik valamilyen oknál fogva nem tudnak bekapcsolódni a városi honismereti körök munkájába, de tanácsadással, lektori munkával, források ajánlásával segítik a közösségeket. Ilyen *Hudi József* főlevéltáros és *Mezei Zsolt* főkönyvtáros. Míután ők nem Pápán laknak, csupán a Megyei Honismereti Egyesület munkájában vesznek részt. A tudós *Varjú Dezső* egészségi állapota miatt nem tud a közös tevékenységbe bekapcsolódni, de írásai példamutatóak. Pozitív példa *Fejes Sándor*, aki mind a megyei, mind a városi közösség tevékenységében részt vesz, s emellett rendszeresen publikál is, valamint *dr. Hermann István*, a Jókai Mór Városi Könyvtár igazgatója, aki értékes elemző és kutató munkája mellett kiadványokkal igyekszik segítségére lenni a kutatóknak. Az egyik a Jókai Füzetek című sorozat, amelyben várostörténettel kapcsolatos 100–150 oldal terjedelmű írásokat jelent meg. A kisebb tanulmányok, emlékezések a Lapok Pápa Történetéből

⁹ *Huszár János*: Szűkebb pátriánk. A NAPLÓ című megyei napilap 1988. január 5.

¹⁰ A Pápai Ipartestület emlékkönyve 1886–1996.

című periodikában látnak napvilágot. Mindkét sorozat a könyvtár jó hírű kis nyomdájában készül. Ugyancsak ő jelenteti meg hasonló kiadásban azokat a régi könyveket, amelyek a honismereti munkássai számára nélkülözhetetlenek, de már nem kaphatók. A könyvtárnak egyébként értékes gyűjteménye van helytörténeti tárgyú kéziratokból. Ugyanitt tartanak általános iskolai tanulók számára honismereti táborokat a nyári szünetben. 2008-ban már a huszadik tanfolyam szervezésére kerül sor. Ennek vezetője *Váminé Molnár Emma*.

Kitűnő kutatóhely még a pápai honismereti munkások számára a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteménye, ahol mindig készséggel fogadják a bűvárnak kívánó helytörténészeket, s számukra minden segítséget megadnak. Egyébként az intézmény tudós munkatársai segítségével több honismereti tanulmányt, könyvet jelentetett már meg.

A várostörténeti kutatók számára fontos lenne, hogy Pápán valamelyik intézményben napról napra feljegyezzék a történeteket. Ez Pápán 1980-tól megtörtént. Az első krónikás *Szalai Antal* volt, a második *dr. Tungli Gyula*. Utoljára *Kerekes Károly* könyvtáros viselte ezt a tisztséget. 1996-tól ez a munka megszűnt, ma már legfeljebb a dokumentumok gyűjtése folyik a különböző intézményekben.¹¹ Ilyen krónikairás folyt Pápán az egykori Állami Tanítóképző Intézetben 1938-tól 1945-ig. A feljegyzéseket *Csekő Árpád* igazgató személyesen végezte. Ő a szövegek mellé az iskolát érintő újságcikkeket, meghívókat, programokat, jelentéseket is beragasztotta, így ez a krónika kiváló forrássá vált a kutatók számára.¹² Ilyen krónikairás nemcsak városi, hanem intézményi szinten is felbecsülhetetlen értékű lenne.

Publikációs tekintetben a helyőrségek múltjának feldolgozásában mutatkoznak jó eredmények. Az egykori huszárság történetét *Fejes Sándor* örökítette meg. A pápai ejtőernyős ezred történetét *Huszár János* dolgozta fel több száz oldalon, sok képpel illusztrálva, hiteles adatokra támaszkodva. Ez a könyv három kiadást ért meg, s több ezer példányban fogyott el. Sok száz példány jutott belőle külföldre. Lengyelországban és Finnországban a katonai folyóiratok ennek a segítségével közöltek részletes beszámolót a magyar katonai ejtőernyőzés második világháborús éveiről.¹³

Az 1945 utáni katonatörténettel sokáig senki nem foglalkozott. 2007-ben ezt a hiányt pótolta *Homor György* nyugállományú ezredes, a Várostörténeti Honismereti Kör tagja. Ő *Két hadosztály Pápán* címmel részletesen és színvonalasan feldolgozta a németek ellen létrehozott és később Pápára vezényelt első hadosztály, a Néphadsereg 32. Hadosztálya és az utolsó évtizedekben Pápán levő katonai intézmények történetét.¹⁴

Az egykor a városban állomásozó helyőrségek történetének témakörét a Pápa Harcászati Repülőezred története zárná le. Ez a munka azonban még csak az anyaggyűjtés szakaszában van. Ezzel a kérdéssel *Kositzky Attila* ny. altábornagy, *Horváth Ferenc* mérnök százados és a Várostörténeti Honismereti Kör vezetője foglalkozik.

A város vezetőségének áldozatkészségét bizonyítja, hogy *Tanulmányok Pápa város történetéből* címmel *dr. Hermann István* könyvtárigazgató szerkesztésében megjelentette Pápa történetének tudományos feldolgozását. Ennek fejezeteit országos nevű történészek írták. Az önkormányzat azóta is rendszeresen támogatja a város történetével foglalkozó munkák megjelentetését.¹⁵

Néhányan nem tartoznak a város honismereti közösségeibe, nem is látogatják azok foglalkozásait, mégis folytatnak helytörténeti tevékenységet. Ilyen többek között *H. Szabó Lajos* nyugdíjas igazgató is, aki nemcsak megírja, de saját kiadásában megjelenteti és árusítja is a könyveit.

Az eredményekkel nem lehetünk elégedettek. Sok a gond, a nehézség. Kevés a honismereti munkások száma, gyakorló történelemtanár egy sincs a honismereti közösségekben. Sokan nem is értik meg ennek a munkának a jelentőségét, kevesen vállalkoznak levéltári kutatásra stb. Mindez nem csüggeszt el bennünket, inkább arra kötelez, hogy jobban éljünk az Országos Honismereti Szövetség és a Megyei Honismereti Egyesület által nyújtott segítséggel, fokozzuk munkánk hatékonyságát és bízunk a jövőben.

Huszár János

¹¹ Dr. Tungli Gyula ny. főiskolai docens szóbeli közlése.

¹² *Csekő Árpád*: Iskolánk története című albuma a szerző birtokában.

¹³ *Huszár János*: Honvéd ejtőernyősök Pápán 1. (1993), 2. (1993), 3. (1999) kiadásai.

¹⁴ *Homor György*: *Két hadosztály Pápán*. Pápa 2007.

¹⁵ *Tanulmányok Pápa város történetéből* a kezdetektől 1970-ig. I-II. kötet. Pápa.